

יומא כא

משה שווערד

1. רש"י מסכת יומא דף כא עמוד א

משתחויים רווחים - וכשמשתחויים ונופלים נעשה להם נס, והמקום מרחיב עד שיש ביניהן ארבע אמות שלא ישמע איש וידוי של חברו, שלא יכלם.

2. מהרש"א על יומא דף כא/א

משתחויים רווחים כו'. עיין פרש"י שהמקום מרחיב עד שיש ביניהם ד' שלא כו' עכ"ל גם שאמרו בפ' א"ל הממונה דוידוי של כ"ג היה בעמידה מ"מ וידוי של כ"א מישראל היה בהשתחוויה משום שכ"א פרט חטאו שלא יכלם מחבירו מיהו בלאו הכי בהשתחואה כשהיו שומעים את השם מפני כ"ג היו צריכין הרווחה ד' אמות שהשתחואה בשיטות פניו על הארץ דהאדם מחזיק ד' אמות בכ"מ וק"ל:

3. רש"ש על יומא דף כא/א

רש"י ד"ה משתחויים רווחים. עד שיש ביניהן ד' אמות כו'. אבל בכ"ר פ"ה איתא ד' אמות לכ"א ואמה מכל צד כדי שלא יהא אדם שומע תפלתו ש"ח. ועמש"כ שם במ"ת אות ו':

4. פירוש בעלי התוספות על שמות פרק כה פסוק י

ומקום הארון אינו מחזיק כלום לפי ששכינה שורה עליו. וגם זה הטעם של עומדים צפופים ומשתחויים רווחים לפי ששכינה שורה עליהם בשעת השתחוייה.

5. ספר דרך חיים - פרק ה משנה ה

ואמר שהיו עומדים צפופים ומשתחויים רווחים, דבר זה ידוע גם כן ממה שכתוב מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה, שמזה תדע כי השם יתברך הוא מרחיב בצרה, וההשתחוויה היא לשם י"ה כמו שאמרו (סוכה נ"ג, ב') לי"ה אנו משתחויים לי"ה אנו מודים וכיון שהשתחוו לשם י"ה יתברך ושם זה מרחיב בצרה לכך היו משתחויים רווחים, כי היו מביאים ההרחבה ממקום רחובות.

6. מדרש רבה קהלת - פרשה א פסקה כ

(ח) ד"א כל הנחלים הולכים אל הים כל ישראל אינם מתכנסין אלא לירושלים ועולים בפעמי רגלים בכל שנה ושנה והים איננו מלא וירושלים אינה מתמלאת לעולם דתנינן עומדין צפופים ומשתחויים רווחים ר' שמואל בר חובה בשם ר' אחא אמר ארבע אמות ריוח בין כל אחד ואחד ואמה מכל צד כדי שלא יהא שומע תפלתו של חברו ויטעה

7. שו"ת תשב"ץ חלק ג סימן לז

עוד כתבת כי הנס שעומדים צפופים כו' שהיה מפני עולי רגלים בגזר' ג' רגלים יראה כל זכורך. וכל זה טעות שהנס היה גדול בי"ה כ שהיו משתחויים כששומעין השם מפני כ"ג והיו מתודים ע"כ היה מתרחק כל א' מחבירו ד' אמות כדי שלא ישמע ודויו של חברו כמ"ש בב"ר ואף על פי שהיו נדחקים עד אחר י"א אמות שאחורי בית הכפורת בשעת ההשתחוויה היו כלם משתחויים כנגד פתחו של היכל כמ"ש במדרש ויקרא רבה ובאבות דר' נתן ואין הנס מפני יראה כל זכורך שאין המצוה הזו אלא ברגלים שהיו מביאים עולות ראיייה וברגלים יכולין היו ליכנס כתות כתות כמו בשחיטת פסחים וכל הרגל היה לתשלומין ומה צורך לנס מפני זה והנס היה ג"כ דוגמא לימות המשיח שנא' עוד יאמרו באזניך בני שכוליך וכו' הרחיבי מקום אהלך כמ"ש בילמדנו בפ' צו ובב"ר פ' יתרו ובכ"מ שיש גילוי שכינה מחזיק את המרובה וכל דברך בפירוש אלו הנסים שורש א' להם שרצית לגזור כי הנסים האלו היו להבטחת קיום התורה והוא השורש אין לו שורש כלל בהלכה והוא נפסד כמו שגילתי לך הפסידו כראיות גמורות עם היות שהשורש עצמו בלא ראיייה אינו עושה בשכל חכם כלל כי התורה לא קבלה עליה אחריו מצותיה שיתקיימו דרך נס ואם גזרנו כן ירבו הנסים והתנאים שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית לקיום תרי"ג מצות לכל ישראל בכל יום באלפיים מן השנים ומה תאמר בשאר נסים הנעשים במקדש שלא נשנו במשנה זו דתנא תנא ושייר כמ"ש בפ"א דיומא וכן באבות דר' נתן יש נסים אחרים שלא נזכרו בגמרא ואין ראוי לחכם לפרש משניות בסברא בלא שורש הלכה:

8. שיח יצחק

ד"ה משתחווים רווחים וכו' עד שיש צניעות ד' אמות וכו'
 כדאיתא בויקרא רבא סוף פרשת לו ובאבות
 דרי נתן צפסקא עשרה נסים וכו' יע"ש וכמ"ש בש"ת תשצ"ז
 ח"צ סו' ל"ז ומה שרצה להכריח שם דציוה"כ היב גם זה מן
 המדרש אין הכרח וגם לישנא דסוגיין דקאמר בשעה שישראל
 עולין לרגל וכו' משמע דאף ברגל לכשהיו באין צפ"ס א"י לקרבנות
 או להתפלל בדמיונה בסוכה שהיו רגילין להתפלל סדקאמר משם
 לתפלה השחר וכו' נעשה להם גם זה האמת דלשון רש"י שכתב
 וידוי של חצירו דייק כסדרתו דברגלים לא שייך וידוי אלא
 דצמדרש הג"י שומע קול חצירו מתפלל וכו' וגם רש"י ז"ל יש
 לפרש דלאו דוקא קאמר דבין ציוה"כ בשעת וידוי או ברגלים
 בשעת תפלה היה גם זה אצל מימי נראה דשיקר הגם היה
 לריך ליוה"כ שהיו רגילים להרים קול לחזק הכונה וכמ"ש
 בב"י א"ה סו' ק"א יע"ש דבשאר ימות השנה בלאו הכי היו
 מתפללין בלחש כדאיתא בפ' אלו נאמרין מ"מ תקנו תפלה בלחש
 שלא לבוים עוברי עברה וכו' ויתיישב מה שהקשה הרמ"א בפ'
 עין חיים פ' בשלה ט"ז עמוד ד' דאמאי נעשה גם זה על
 מגן מאחר שכן מתפללין בלחש יע"ש ולדעת התשצ"ז לריך לפרש
 סוגיין דה"ק דהגם דברגלים עומדין לפופים מימי כשהן משתחוין
 ציוה"כ וכו' וכן נראה מדבריו בפ' מגן אבות יע"ש וק"ל.

9. הערות הגר"ש אלישיב מסכת יומא דף כא עמוד א

עומדים צפופים ומשתחווים רווחים. לעיל נתבאר לשון הגמ' בשעה שישראל עולין לרגל עומדים צפופים
 וכו' הרי שגרסו שם ברגל. וכתב התשב"ץ במגן אבות דהאי ניסא דעומדים צפופים ומשתחווים רווחים
 לא היה ברגל [וכפה"ג לא היה לו הגירסא דלפנינו דבפירושו גרסו שם ברגל] דהרי כתב רש"י דהיו צריכים
 האי ניסא שלא ישמע איש וידוי חבירו. וברגל הרי ליכא וידוי. אלא ודאי איירי ביוה"כ, עוד כתב שם דא"א
 לומר דהוה ברגל דלא מסתבר שהיו צפופין כ"כ דהרי יש לו תשלומין כל שבעה. אבל גירסא דידן הוה ברגל.
 א"ה, עיין רש"י באבות שכתב שלא ישמע אדם תפילת חבירו א"כ ודאי אפשר איירי ברגל.

10. התם סופר

עומדים צפופים ומשתחווים רווחים. ופירש צרע"ב [אבות
 פ"ה מ"ה] יבט) בשעת השתחווה החודו והיה רוח
 ד' אמות בין כל אחד לחצירו שלא ישמע וידוי של חצירו וי"ל
 א"ע"ג שהמועט החזיק המרוצה מ"מ אין זה קדושה שלימה
 שמשו"ה עומדים לפופים עכ"פ, אבל כשהקדושה שלימה אמרין
 מקום ארון אינו מן המדה כלל ואינו נחפס במקום [כנסמוך],
 וא"כ מה ענין ללפופים, ועל כן כשהיו עומדים לפופים הרגישו
 חסרונם ונפלו על פניהם והתודו ושבו בחשוכה, ומיד השתחוו
 רווחים כי הרחיב ה' יל).

רלא) חת"ס עה"ת ויקרא עמ' קל"א. ובשו"ת יו"ד סי' רל"ד,
 ד"ה ופר"מ כותב בזה: עומדים צפופים ומשתחווים רווחים

"ובמ"ש לעיל דעומדים צפופים היה בנס ליתן שכר להבאים
 בחצרות בית ה', יוכן דלפמ"ש בתשב"ץ ח"ג סס"י ר"א דגם בזמנו
 נראה נס כזה בבכ"נ שבירושלים בכואם שם בחג השבועות כל
 סביבותיהם ולא צר להם, וה' יודע כי עיני ראו בח"ל דבר זה ולא
 אוכל לפרש מפני פריצי עמנו, וא"כ מאי רבותא דעשרה נסים נעשו
 בביהמ"ק, אבל הנס הוה עומדים צפופים וכו"ל". (ועיין בהגהות
 "שער יוסף" שבחמ"ס עה"ת ויקרא הנ"ל מש"כ בביאור הדברים).

11. הגרי"ז על מסכת יומא דף כא ע/א

בגמ' אר"י א"ר בשעה שישראל עולין לרגל עומדים צפופים ומשתחווים רווחים, והנה נראה דהאי דינא דבעינן להשתחוות ברגלים אין זה דין מיוחד ברגלים אלא כל שעה שנכנסים לעזרה צריכים השתחואה, ודבר זה מבואר מדברי הגר"א, [באדרת אליהו פרשת כי תבוא] שכתב גבי הבאת ביכורים "והשתחוית זה הכלל כל היוצא מביהמ"ק צריך השתחואה", הרי דגם זה דביכורים טעונין השתחואה אינו דין מיוחד לביכורים אלא משום דכל הנכנס לביהמ"ק צריך להשתחוות וזהו ג"כ ההשתחואה שנאמרה ברגלים שאומרים בתפילת מוסף "ושם נעלה ונראה ונשתחזה לפניך בשלש פעמי רגלינו" דזה דין כללי דכל שבא לעזרה טעון השתחואה:

12. ריטב"א על יומא דף כא/א

הכי קאמר אע"פ שעומדין צפופין ונמשכין אחת עשרה אמה אחורי הכפורת כשהן משתחוין משתחוין רוחין. פ"א אע"פ שכשעומדין בלא השתחואה היתה עזרה קטנה מהכיל אותם ועומדין בדוחק גדול עד שצפין ונגבהין רגליהם מן הקרקע, והיו צריכין לצאת משם מקצתם ולהתרחב בחיל שבצידי העזרה עד שנכנסין דרך בית החליפות לי"א אמה שאחורי בית הכפורת, מ"מ בשעת תפלה והשתחואה היה נעשה להם נס וכולם באים לעזרה למזרח להשתחוות למערב ומשתחווים רוחים, שיש לכל אחד ד' אמות כשיעור מקום תפלה, שלא ישמע אחד וידויו ושאלת צרכיו של חברו:

13. ספר איזהו מקומן

ה"ק אע"פ שנמשכין י"א אמה אחורי בית הכפורת וכו' - במשנה בכלים (א. ט.) איתא דלעזרת כהנים אין ישראל נכנסים אלא בשעת צרכיהם לסמיכה לשחיטה ולתנופה, וכ"ש דאסורין ליכנס לי"א אמה דאחורי בית הכפורת, וצ"ל דהכא נמי חשיב צורך הגם שאינו לצורך עבודה כסמיכה וכו'.

ובהגהות ריעב"ץ כתב דנראה שהכהנים הם הנמשכים לשם.

אכן שו"ר בתפא"י פ"ב דמדות (ננועו א"ת ז') שמפרש דהיו נמשכין עד לאחורי הכפורת דרך צדדי העזרה דמותרין לעמוד שם וכן אחורי הכפורת [וכ"מ לשון רש"י כאן], עי"ש שביאר בזה גם אמאי לא מנה כאן נס נוסף עצם עמידתן שם צפופין, אלא ודאי שהיה מותר להם כל אותן מקומות לעמוד.

14. ספר בניהו בן יהודע על יומא דף כא/א

שם עשרה נסים נעשו בבית המקדש. נראה לי בס"ד טעם לעשרה כי אברהם אבינו ע"ה נתנסה בעשרה נסיונות ונסיון העשירי היה העקדה שנשלם במקום שהוא של בית המקדש לכן בזכות עשרה נסיונות שנשלמו שם זכה המקום שהוא להיות בו עשרה נסים.

15. חתם סופר

דף כ"א ע"א: לא הפילה אשה מריח בשר הקודש ולא הסריח בשר הקודש מעולם. יש לפרש בדרך רמז, בשר הקודש רמז על התורה, והפילה אשה היינו אפיקורסות שהם הנפילים, וכס נקראו נפל אשת כל חזו שמש [תהלים כ"ח ע' וצילקוט שם], וכרשעים שנתקלקלו בלימוד התורה הם מסוכנים ומקולקלים יותר. והיינו דלא הפילה אשה, שלא נפלו באפיקורסות מריח בשר הקודש היינו התורה, וממילא כיחה התורה חציבה בכל יום כחדשה, ודבר חדש אינו מסריח, והיינו ולא הסריח בשר הקודש מעולם (יח)

רכו) תר"מ (קמא) במדבר עמ' מ"ה ד"ה באבות. ובחת"ס עה"ת ויקרא עמ' קל"א כתב כיו"ב, וז"ל: "לא הפילה אשה מריח בשר הקודש. היינו שלא פקרו המינים מתוך מקראי קודש כאשר עתה בעו"ה, ועיי"ז לא הסריח בשר הקודש, אבל עתה בעו"ה חכמת סופרים תסרח כבמתניתין סוף סוטה, וענין הסרחן שנראה להם כישנה שמסריח, ובחרים להם סברות חדשות, אבל כשהתורה חביבה היא כחדשה שאינה מסריח".

16. בענין לא אירע קרי לכה"ג

עיין מראה מקומות לדף יג [עמוד 7]

17. מהרש"א על יומא דף כא/א

נחש ועקרב וכו'. שאר מיתות שמתו בחטא היה שם אבל מיתת נחש הוא הוראה בלא חטא כלל בעטיו של נחש כדאמרי' פ' במה בהמה זו המיתה לא היה שם בירושלים שהיתה מגינה על מיתה זו:

18. ספר בניהו בן יהודע על יומא דף כא/א

שם ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים. מקשים אמאי נקיט נסים של ירושלים עם נסים של בית המקדש. ונראה לי בס"ד דקא משמע לן לא זכתה ירושלים לנסים אלו טפי משאר ארץ ישראל אלא בשביל בית המקדש שהיה בתוכה ולכן זכתה לנסים אלו שהם מעין נסים של בית המקדש, כי כנגד נס הרחוקת הזבוב ומניעת הקרי שהיה בבית המקדש זכתה ירושלים שלא הזיק נחש ועקרב, כי שורש אחד הם, וכנגד נס משתחוים רוחים זכתה שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום. ועוד מקשים אמאי אמר ולא הזיק והוה ליה למימר ולא נשך נחש ועקרב. ונראה לי בס"ד דבא לכלול בזה גם כן שלא נזדמן שהנחש הטיל ארס במאכל ומשקה ושתוהו בני אדם ועל זה לא שייך לומר נשך אלא הזיק:

19. שו"ת תשב"ץ חלק ג סימן לז

עוד כתבת כי מה שהיה הנס שלא הזיק נחש ועקרב בירושלים ושלא אמר אדם לחבירו צר לי וכו' כי ירושלים נקראת מנוחה והמקום אשר יבחר ה' ומקום השמחה ואם הוזק שם אדם ע"י נחש ועקרב וגם אם היה צר לו המקום לשבת בו או היו מזונותיו דחוקין שם לא היתה לו שם מנוחה ולא שמחה והכתוב הבטיח והיה המקום אשר יבחר ה' אליהם לשכן כו'. וכל זה טעות שאין ירושלים נקראת מנוחה אלא לדברי ר"ש. ורי"הו רבי ישמעאל חולקין עליו ואומרים מנוחה זו שילה ולדבריך היה ראוי שיעש' הנס בשילה ולמה נתייחדה בזה ירושלים. וגם האומר מנוחה זו ירושלים אינה מנוחת ישראל אלא מנוחת הארון כמו שפירש בפ' פרת חטאת (קי"ט ע"א ע"ב) ואחר שנתברר זה הטעות נשתברו דבריך עם היות זה נמשך לטעות ההבטחה והנס היה מעין ימות המשיח שנא' ושעשע יונק על חור פתן ואין ערוך ממית אלא חטא ממית כמ"ש ר"ח בן דוסא בפ' אין עומדין (ל"ג ע"א) ומה לנו לבקש עוד טעות דחוקות. מהשכל דחוקות. ונניח הלכות. [בכור] האמת יצוקות:

20. חתם סופר

היה כח זהם להזיק - וללא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאין בירושלים שהיה מנוח לינה והיה צלמת צר, וומ"מ לא אמר אדם שצר לו מרוב אהבתם את ה' ע"ד כד הוה רחימתן

21. שערים מצויינים בהלכה

פתח במקדש וסיים בירושלים. בבאר היטב (או"ח סי' תקפח סק"ג) הביא קושיא בשם חכמי ארץ ישראל, לפי שיטת הרמב"ם (פיהמ"ש ר"ה ריש פ"ד) דעיר ירושלים בכלל מקדש הוא [ועי' במ"מ שופר פ"ב ה"ח], א"כ שפיר ירושלים כמקדש, ומאי פריך הגמרא. [והערוך לנר במס' סוכה (מא.) תירץ, דאע"פ דמקדש כולל גם ירושלים, אבל "בית המקדש" אינו כולל גם ירושלים, דבית לחוד ומקדש לחוד, והא דקתני עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, זהו דוקא ביהמ"ק ולא ירושלים. וצ"ע דא"כ

22. חתם סופר

לא כבו גשמים אש של עצי המערכה ועשן המערכה אפי' כל הרחות שבעולם וכו' אין מזיזת אותו ממקומו. פי' צעסקו בלרכי הגשמיים לא הערידו זה לכבות עי"ז אש להצט' אהצט' י"ה, וכן צהיפך רוב אהצט' את ה' ורוח קדשו אשר בקרבו לא הביאחו לעשוק גופו במאומה מלרכיו צעה"ז ויזו, חכו לא כבו הגשמים, לרכי הגשמיים לא כבו אש של עלי המערכה הוא כינוי של אש אהצט' לעצות ה' לרוח המערכה לפניו, וגם לא נלחם הרוח ה' אשר בקרבו את עמוד העשן ויזו המה מעמד ומלצ' הגוף, עולם קטן עולם העשן נקרא כמ"ש הראצ"ד ויזו, כידוע, אלא היה הכל צהדרגה ויזו.

23. ספר איזהו מקומן

שברי כלי חרס נבלעין במקומן - תו"י ותוס' הרא"ש תמהו מנלן שלאחר שבירת הכלי חרס במקום קדוש אינו יכול להוציאן משם. וכתב הריטב"א דגמרא גמירי לה.

והמאירי כתב "ששברי כלי חרס היו נבלעים במקומם מפני שצריכים היו להגנו במקום קדוש, דכתיב ואשר יזה מדמה ר"ל של חטאת על הבגד תכבס במקום קדוש, ונאמר אח"כ וכלי חרס אשר יבושל בו ישבר ר"ל במקום קדוש ג"כ", ומשמע שהוא ילפוטא מקרא, ועי' מש"כ חוקת היום לבאר בדבריו.

ד"ה שברי כלי חרס - שמבשלים בהן קדשי קדשים - במשמר הלוי (ק. טז.) העיר למה נקט רש"י קדשי קדשים הלא גם כשבשלו קדשים קלים טעונין שבירה, אא"כ נימא דדוקא קדשי קדשים שמקום אכילתן וה"ה שבירתן בעזרה הוצרכו לנס שנבלעין במקומן, אבל כשבישל קדשים קלים שבירתן כאכילתן בכל העיר, וא"כ הוא שלא כדברי החזו"א, עי"ש.

24. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת יומא דף כא עמוד א

שברי כלי חרס נבלעין במקומן. והקשה תו"י דאה"נ דבעינן שבירתן במקום קדש אבל לא ידעינן מקרא מנלן שאחר שבירתן אינו יכול להוציאן משם, והנה מצינו כענין זה בדבר אחר דאיתא בזבחים [קד ב] שלשה בית הדשנין הן בית הדשן גדול היה בעזרה ששם שורפן מיד בעזרה, וא"כ אפשר דה"נ כיון דנטמאו בעזרה הרי שאיבודן לגמרי הוא ג"כ בעזרה, ועיין בריטב"א כאן שכתב דגמירי ליה ששם צריך לישאר.

שורש וסוד מנהג ההקפות בהושענות ❧ ————— ❧ • אז ישיר ❧ תכה

למזבח אין באפשרותם לראות נס זה, אלא ודאי היו זרים רשאים להיכנס בעת הצורך, ומחמת זרים אלו חששו הכהנים שהשולחן עלול לקבל טומאה.

הריטב"א (יומא דף כ"א) חולק על קביעת השטמ"ק שעולי הרגלים הוכרחו להיכנס בין האולם למזבח כדי לראות את נס לחם הפנים. וסובר שהאדים שעלו מלחם הפנים היו חמוים כל כך שניתן היה לראות אותם מרחוק [ועל פי זה מיושבת הקושיא על דברי רש"י דלעיל היאך ראו עולי הרגלים את נס לחם הפנים], וז"ל הריטב"א:

ונראה כי בשעת שימה ולקיחה היה חם הרבה עד שהיה הבל יוצא ממנו כלחם היוצא מן התנור, והיינו דאמרינן שמגביהין את השולחן עם הלחם שעליו ומראין אותו לעולי רגלים שיראו הנס הזה, ואי אפשר להם לראות מרחוק שהיה חם אלא על הדרך שאמרנו.

הרי שלדעת הריטב"א נאסר על ישראלים להיכנס בשטח שבין האולם למזבח, ועולי הרגלים ראו את נס לחם הפנים מרחוקי"א.

.....
רא. עי' בשו"ת הרדב"ז (ח"ו סי' ב אלפים קעח) שכתב. וז"ל:

... אמרו משמו של הריטב"א ז"ל שהיה עולה הבל מהלחם ובזה היו מכירים שהוא חם ועדיין לא ידענו אם זה הנס היה תדירי או דילמא בזמן עולי רגלים. ובשלמא שיהיה חם היה קצת צורך כדי שיתהנו האוכלים בלחם חם אבל שיעלה הבל למה. ועוד שלא ראיתי מימי עולה הבל מהלחם אפי' כשהוא חם אלא בזמן שחותכים אותו. וצריך הוא ז"ל לומר שהכל היה בכלל הנס. אבל לדעתי אין צורך, אלא כך היא הצעתן של דברים כי בשבת שבתוך המועד סמוך לסדור לחם הפנים היו מגביהין את השולחן ומושכין אותו מעט לצד פתח ההיכל כדי שיראו אותו מרחוק, שהרי היה נתון לצד צפון ועדיין הוא לפניהם אבל לא היו מניחין אותו לחוץ. ומיד היו הכהנים מסדרין הלחם החדש ומוציאין הישן, ומראין אותו לעולי רגלים ראו חיבתכם לפני המקום שעברו עליו ח' ימים, ועדיין הוא חם והוא עושה נס זה שאתם חביבין לפניו.

ובדברים אלו מיושבת הקושיא כיצד ראו את לחם הפנים בלי שהוציאו את השולחן ממוקומו. וע"ע ברדב"ז שמפרש גם דברי רש"י ותוס' כשיטתו. וז"ל:

ולא היו יכולים להוציאו משם להטבילו משום דכתיב לחם פנים לפני תמיד. ולפיכך היו אומרים הזהרו שלא תגעו בשולחן. ופירש"י ז"ל והתוס' לכהנים עמי הארץ שהיו נכנסים

להשתחוות היו מזהירים... וליכא לפרושי שהיו מגביהים אותו ומוציאין לחוץ. חדא דא"כ לא היה צריך רש"י והתוס' לינא לכהנים עמי הארץ היו מזהירין הנכנסים להשתחוות בהיכל. וכי תינא שלא היו מוציאים אותו אלא חוץ לפתח ההיכל, עדיין הקושיא במקומה עומדת. איך היו מכירים ישראל מרחוק אם הלחם חם או לא, ותו מפני שיראו ישראל את השלחן היו עוברים אקרא דכתיב 'לחם פנים לפני תמיד'. ותו אם היה אפשר להוציאו למה היו מזהירים שלא יגעו בו יטבלו אותו כשאר כל הכלים דאין סברא לחלק בין זמן מעט לזמן מרובה. ותו אם היו מוציאים אותו למה היו צריכים להגביהו הרי רואים אותו כל העומדים בעזרה. ובשלמא לפי מאי דפרישין שהיו מנושיכין אותו מן הצפון לפתח ההיכל היינו שהיו צריכין להגביהו כדי שיראו אותו. ותו דאפ"ל תינא שהיו מוציאים אותו עד עזרת ישראל, עדיין לא תירצנו הקושיא שהרי היו מזהירים אותם שלא יגעו בשלחן ואיך יכירו אם הלחם חם או לא. אלא הנכון מוש"כ שלא היו מוציאין אותו מן ההיכל [אלא משכו את השלחן לצד הפתח] ומראים אותו לעם ואומרים להם ראו כמה חבתכם לפני הקב"ה שעושה לכם נס זה שעדיין הלחם חם ומיד מוסדרים המערכה ומוציא הלחם ורואים שעדיין הוא חם כיום סדורו. והיינו דאמרינן ביומא פ"ק לחם הפנים ניסי דבראי הוא שהכל היו רואים את הלחם חם ומכירין הנס והוא מכלל הנסים הידועים לכל. ומש"כ רש"י ומגביהים אותו ומוציאים אותו לחוץ, לא שהיו מוציאים אותו חוץ להיכל אלא מוציאים אותו חוץ למקומו שהיה נתון בצפון ומוציאים לצד הפתח כדי שיראו אותו. א"נ מוציאים אותו לחוץ לא קאי בשלחן אלא אלחם שהיו מוציאים אותו מיד כדי שיראו הנס שעדיין הוא חם. דאלת"ה קשיא לרש"י מודידיה אדידיה שכתב לכהני ע"ה היו מזהירים.

26. ריטב"א על יומא דף כא/ב

ותו ליכא והא איכא הא דאמר רב אושעיא בשעת שבנה שלמה וכו'. הקשה הר"ר אלחנן כיון דמקשו מארון (ומגורל) [וכרובים] שלא היו אלא בבית ראשון, אמאי לא פריך ממה שהיה הגורל עולה בימין, דהא תניא לקמן (ל"ט א) שאפ"י בבית שני כל ארבעים שנה של שמעון הצדיק היה הגורל עולה בימין, וכל שכן בבית ראשון שהיו הכהנים חשובים יותר, [1] ותירץ ר"י ז"ל כי אולי גם בבית ראשון פעמים שלא היה עולה, [2] והר"ר אלחנן תירץ דלא פריך מנסים דמקדש ראשון אלא מאותן שלא היו הדברים שהנס נעשה בהם, בבית שני, אבל גורל שהיה נוהג בבית שני ולא היה נעשה בו נס לא פריך מיניה, דלא מני אלא נסים שהיו תדיר, ומהאי טעמא לא מני הכא מה שאמרו בפרק תמיד נשחט (פסחים ס"ד ב') דאיכא מאן דאמר כי פעמים שהיתה עזרה ננעלת מאליה, פירוש על ידי נס, אבל לא היה זה תמיד:

27. תוספות ישנים מסכת יומא דף כא עמוד א

מקום ארון כו'. ... [1] יש לומר כי גם במקדש ראשון פעמים שלא היה עולה (וה"ה) דודאי בארון ומגדים שייך להקשות יותר לפי שכל שעה שהיו בבית המקדש נתקיים נס שלהם אבל הני דלקמן פרק טרף בקלפי פסקו בזמן שראויין להיות ומהאי טעם נמי ניתא טפי הא דקשיא לי אמאי לא חשיב נמי הא דאמרינן בתמיד נשחט (דף סד ב) גבי שלש כתות דאיכא למ"ד עזרה ננעלת מאליה תנן על ידי נס דהא מיהא ניסא דלא קביע שהיה פוסק:

28. ספר בנייהו בן יהודע על יומא דף כא/א

שם מקום הארון אינו מן המדה. נראה לי בס"ד הטעם שעשה נס זה בארון שבו הלוחות ששם התורה לרמוז לאדם כל מה שיעשה הוצאות מן ממונו בשביל תלמוד תורה אינו נחסר מן הקצבה של המזונות שקוצבים לו ביום ראש השנה ולכן הארון שבו התורה אינו לוקח מן המקום ואינו מחסר ממנו כלום.

29. שפת אמת על יומא דף כא/א

בגמ' ותו ליכא כו', לכאורה י"ל דלא חשיב רק נסים שנעשו לצרכינו כמו דאי' נעשו לאבותינו בביהמ"ק [וגם אותם הנסים שהיו להראות חביבות לישראל שעבודתם ומעשיהם רצוים ומקובלים נעשו לצרכינו] אבל ארון וכרובים מה שהיו עומדים בנס אינו נ"מ לדידן כלל, ואולי כן הוא כוונת הגמ' בהא דמשני ניסי דגואי לא קחשיב דאין הנ"מ רק לגואי ודוק, [וגם נס דלחה"פ אי לאו שהיו מראין לישראל חביבותם לפני המקום הי' נחשב ניסא דגואי מטעם הנ"ל:

30. שפת אמת על יומא דף כא/ב

בגמ' נטע בו כל מיני מגדים של זהב כו', י"ל שעשה כן כדי להראות שכל הפירות יש להם יניקה משם, והא דלא עשאו של עץ ממש [כדרך כל הפירות הגדילים מן העץ] י"ל דאסור משום לא תטע כל עץ וגו' אבל של זהב מותר דדוקא עץ אסרה התורה:

31. ספר בניהו בן יהוידע על יומא דף כא/א

שם נטע בו כל מיני מגדים של זהב. הנה אף על פי שאפשר להיות דברים אלו כפשוטן שזהב ממש היו ומוציאין פירות בדרך נס דאין מעצור לה', מכל מקום יותר נראה לפרש לאו זהב ממש היו אלא הם מיני מגדים ומראיהם היה כמראה הזהב, וכמו שכתב רש"י ז"ל על מה שאמרו בגמרא [כתובות ס"ח ע"א, ב"מ ע"ח ע"ב] בטלי של כסף וטלי של זהב, דהכונה הוא על מראה שלהם, והנס שהיה בהם דהוא נטעם בלא השקאת מים וגם הם גדלים ומוציאים פירות בלא השקאת מים דאפילו מי גשמים לא יגיעו להם יען כי כל קרקע של בית המקדש היה מרוצף באבני שיש ולא יבלעו המים בשורשי האילנות.

32. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת יומא דף כא עמוד ב

כל מיני מגדים של זהב. וכעין זה מבואר לקמן ועשה כן כדי שיתפרנסו הכהנים מזה וכתב האור שמח דאף למאן דס"ל בב"ב (עט ב) דגידולי הקדש מועלין בהן אפשר דהכא שאני דליכא עליה דין גידולי הקדש כיון דבנס נעשו ולא מיקרי גידולי הקדש. וכעין שמצינו ברד"ק שכתב לבאר בשמן של אלישע שהיה פטור מהמעשר כיון דבנס נוצרו ליכא עליה כל הדינים.

אבל הא כן תקשה דמ"מ לאחר שגדלו כיון שגדלו ברשות הקדש הוה ליה להקדש לזכות בהן מדין חצר ולגבי קנין חצר לא איכפ"ל בזה שבאו בנס דמ"מ השתא קיימי ברשות הקדש הוה ליה להקדש לזכות בהן.

והנראה לומר בזה דלכאורה קשה היאך בא שלמה לנטוע מדעתו בתוך הקדש הא בסוכה מבואר דכשבנה שם הגוזזטרא לשמחת בית השואבה מקשה הגמ' והיאך עביד הכא הא הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל כתיב ודבר שלא נאמר לו היה אסור לעשותו. וה"נ היאך נטע שם זהב הא הוה הוספה שלא בהוראת ד'. אלא ודאי וברור הדבר שהיה לו הוראה מאתו יתברך לעשות כן בשביל צורך הכהנים א"כ לא הוה כהפקר דוכה בהן הקדש דהרי נטע שם מיד ד' לצורך הכהנים וא"כ לא זכה בהן ההקדש. ולא קשיא מידי. ולכשתעיין בדברי האור שמח שם יתבאר לך שקבע שלמה דברים שלא נצטווה עליהם ונשאר בקושי.

33. ספר גור אריה על במדבר פרק ד פסוק יג

ומה שהיה כארי רובץ דוקא בצורה זאת, ובמקדש שני אמרינן שהיה רובץ ככלב, כדאמרינן בשלהי פרק קמא דיומא (כא ע"ב), יש לפרש לפי שהארי יותר רובץ בחזק מן הכלב, כן האש שהיה במשכן ובמקדש ראשון היה בכח נדבק למטה, ואינו זז משם. אבל במקדש השני לא היה הרביצה מן האש של מעלה בכח גדול אצלנו, אלא היה ככלב, לפי שלא היה קדושה העליונה רובץ אצלנו כל כך בדביקות גמור, ולפיכך מדמה אותה לרביצת הכלב, ובמקדש ראשון לרביצת הארי, שנאמר אצלו (ר' להלן כד, ט) "כרע שכב כארי מי יקימנו". ומפני שהקדושה במקדש הראשון היה בו בדביקות יותר, לא סרה הקדושה עד אחר שעברו עבירות הרבה מאוד. ולא כן בבית מקדש שני, שלא עשו כל כך חטאים, ונחרב הבית: ויש בזה עוד דבר נסתר מאוד, לפי שמקדש ראשון נקרא "אריאל" על שם ארי, והיה אש שלמעלה דומה לארי, כי מקדש ראשון בשביל זכות אברהם, ולפיכך היה האש דומה לארי, שהוא לימין מן המרכבה (יחזקאל א, י). אבל מקדש שני שהיה בשביל זכות יצחק, היה האש לשם דומה לכלב הנמשך מצד השמאל. ובית הג', שיבנה

במהרה בימינו, הוא בזכות יעקב. ופירוש הזה הוא אמת למבין. והבן למה היה מקדש שני חסר אורים ותומים הארון ושכינה ואש ולוחות (יומא כא ע"ב), [ד] כולם הם נמשכים מן האור, ויצחק כהו עיניו (בראשית כז, א):

34. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת יומא דף כא עמוד ב

רבוזה כארי. לכאורה נראה דאין הכוונה כפשוטו בצורת ארי ולקמן בצורת כלב דלא ניחא לומר שהיה שם צורת ארי וכלב אלא הכוונה בחזק הרביצה דרבוזה כארי היינו שרביץ בחזק כארי וכמו שתירגם אונקלוס [בראשית מט ט] כרע רביץ כאריה. ישרי בתקוף כאריה וכליתא ולית מלכו דתזעזעינה. וככלב הוה דרגת רביצה פחותה מזו.

אמנם בזה"ק משמע דהוה כפשוטו דאיתא התם דמשל לה"ד לנותן לפני חבירו דורון ואינו רוצה לקבל הימנו ולומר לו שאינו רוצה בו אינו רוצה. לוקחו ואומר לעומדים שם זרקוהו לכלב כך הקדוש ברוך הוא אמר להם בבית שני שלא היו מרוצים לפניו שהכלב יקבלו משמע שהוה דברים ככתבן.

35. ספר איזהו מקומן

רבוזה כארי והתניא וכו' אני ראיתיה ורבוזה ככלב ל"ק כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני - פירש מהרש"א ח"א דמקדש ראשון נבנה ע"י שלמה המלך שהיה משבט יהודה שנמשל לאריה, אבל מקדש שני נבנה ע"י מלכות פרס דמצינו בה שנמית לכלב, ע"ש. וע"ע מש"כ בפירוש עיון יעקב בע"י.

זמיהו במאירי (סוף פילקין) משמע דכארי וככלב אין הכוונה לצורת האש, אלא ר"ל שבמקדש ראשון היתה אש מן השמים רבוזה על של ההדיוט בחזק כארי.

36. שערים מצויינים בהלכה

חמשה דברים שלא היו במקדש שני, שכינה כו' פרש"י שלא שרתה בו שכינה. ובשו"ת בנין ציון (סי' ג) העיר, דגם בתפלת שמ"ע אנו מברכים "המחזיר שכינתו לציון", וכנגד זה מצינו בהרבה מדרשים דלעולם אין השכינה זזה משם, וכמש"כ הרמב"ם (ביהב"ח פ"ו הט"ז) דקדושת ירושלים והמקדש מפני השכינה ושכינה אינה בטלה לעולם [ע"י בדברינו במס' חולין (ז. ד"ה קידשה לשעתה) שהארכנו בזה],

וכתיב (בחוקתי כו-לב) "והשמותי את מקדשיכם" ודרשו במס' מגילה (כח.) קדושתן אף כשהן שוממין, וע"ש שביאר ענין זה שיש בזה מדרגות, ונקט למשל אור השמש שזורח ואין בכל מקום בכח אחד, וכל זה קאי על אור הקדושה שזורח לפי בחינות המקבלים. ופירושו וביאורו אמת

37. משך חכמה על שמות פרק כה פסוק כא

(כא) ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך - הנה כל הכלים עשו במקדש שני לבד הארון (ע' יומא נב:), כי הלוחות נגנזו והלוחות מעכבים הארון ובקדשים כל מקום ששינה הכתוב לעכב (מנחות יט:): לכן תנא ביה קרא דאינו ארון עד שיתן בו העדות, וכיון שבמקדש שני לא היו בו לוחות לא היה ארון ודו"ק. ויפה כתב רמב"ם (צ"ל רמב"ן. ספר המצות מ"ע לג) שאם נשבר הארון צריך לעשותו מחדש שכ"ז שיש לוחות הוא מ"ע לדורות.

38. רש"י על שמות פרק כח פסוק ל

את האורים ואת התומים - הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החשן שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו (יומא עג) [1] ובמקדש שני היה החשן שא"א לכ"ג להיות מחוסר בגדים אבל אותו השם לא היה בתוכו ועל שם אותו הכתב הוא קרוי משפט שנא' (במדבר כז) ושאל לו במשפט האורים:

39. תוספות מסכת יומא דף כא עמוד ב

ואורים ותומים [2] אורים ותומים הוו שאם לא כן היה כהן גדול מחוסר בגדים אלא לא היו משיבין לנשאלין בהן.

40. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת יומא דף כא עמוד ב

וכן הוא שיטת הרמב"ם שכתב [פ"ד מביהב"ח ה"א] ואף אורים ותומים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוה"ק ולא היו נשאלין בהן שנא' עד עמוד כהן וגו' ולא היו עושין אותן אלא להשלים שמונה בגדים לכה"ג כדי שלא יהא מחוסר בגדים. הרי בפירוש מבואר דהוה זה מהבגדים ובלא זה הוה מחוסר בגדים.

וכבר השיג עליו הראב"ד שם א"א והלא אורים ותומים ורוה"ק שני דברים הן מן החמשה שחסרו בבית שני ולדבריו אינו אלא אחד [דהרי או"ת עצמו היה ורק רוה"ק שבו נסתלקה א"כ כבר נכלל ברוה"ק שנסתלקה ומאי האי דתני בתרתי] וחסור בגדים שאמר אינו כלום שאינו מחשבון הבגדים. והיינו דלדעת רש"י והראב"ד דברי הגמ' כפשטן שלא היה בבית שני האי כתבא דשם המפורש וזה לא מחסר מהבגדים, ולדברי הרמב"ם תקשה טובא מסוגין מה שתמה עליו הראב"ד.

והכס"מ שם כתב לתרץ דאפשר דלפי הרמב"ם ה' דברים היינו דארוך וכפורת וכרובים מיחשב בתלתא ושכינה ורוה"ק ואו"ת מחשב בחדא.

ודבריו צ"ב דמה שייך לומר דכרובים וארוך וכפורת הוו תלתא הא כיון דיחדיו הם דבר אחד הם וכמו שלא אמר גם העדות נלקח ויש כאן ד'.

והנראה בזה דהנה הא דכרובים אפשר לומר דאיירי בכרובים דשלמה שלא היו על הארון אלא עומדים על הרצפה וכמבואר בסוכה ז. אבל הא דכפורת וארוך צ"ב מה שייך לחלקם...

41. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת יומא דף כא עמוד ב

שם. ולכאורה קשה למה לא מנו נמי שמן המשחה שלא היה בבית שני לקמן [נב ב], עוד צ"ב למה לא עשו בבית שני ארון חדש ושמן המשחה וצ"ל דכיון דבארון הניח העדות וא"כ דליכא עדות ליכא ארון דהרי ליתא לארון ריקן וא"כ לא עבדו ארון וכן צ"ל בשמן המשחה דכיון דכמה ניסים היו נעשים בעשיתו א"כ אפילו יעשה לבדו שמן המשחה לא יעלה יפה וא"כ למה יעשה בחנם.

42. שו"ת מהרש"ם חלק ב סימן רמז

וע"ד שאלתו היות שנעשה כעת בעירו מכונה להמציא אור העלעקטרי בכל העיר וגם בביהכנ"ס וביהמ"ד וכפי דברי האומן מסיקין האש כ"ד שעות מקודם וכפי רוב המשתמשין בו יתרבה ההיסק ועי"ז נעשה כח העלעקטרי בחוטי הברזל הנמשכין מן המכונה לכל הבתים ובהגיע זמן ההדלקה יחבר החוטין ומוציא האור עד שעה המיוחדת עד אשר יסיקו ועי"ז מתכבה האור וא"כ בליל ו' מסיקין האש לצורך ההדלקה של ליל ש"ק וביום ו' לעת ערב יעשה ברגע א' פתיחת האור. ובליל ש"ק מסיקים לצורך הדלקת ליל מוש"ק ועי"ז נסתפקו אם מותר להשתמש בהאור בלילי מוש"ק כיון שלצורך זה עושים ההסקה בליל ש"ק וצריך להמתין בכדי שיעשו ההסקה או דסגי בכדי שיעשו גוף ההדלקה ע"י חיבור החוטין שהוא כרגע ממש. עכת"ד שאלתו:

והנה כפי שהציע ר"מ דבקלהלכם אם יחשבו גם הלאמפין שברחובות ושווקים הם רוב עכו"ם א"כ לכאורה אין חשש כלל... ויש לדון משם גם לנ"ד (ועי' היטב בשו"ת הלק"ט ח"א סי' קפ"ט ותבין) ואת"ל דחייב גם בכה"ג וכהא דאין מוציאין האש מן האבנים העפר ומן המים דפ"ד דביצה וא"ח רס"י תק"ב משום שמוליד האש מ"מ י"ל דליכא משום הבערה וכיבוי בכה"ג שהרי אינו אש ממש ואינו שורף החוט ברזל כאש דידן שאוכלת ואינה שותה והוא מעין דוגמת אש שלמעלה דכתיב גבי סנה שנתפלא מרע"ה מדוע לא יבער הסנה וע' יומא דף כ"א ע"ב) ורע"מ שבזה"ק פ' צו ובנ"ד אינו אש ממש רק אור האשי הטמון בטבע חוטי הברזל ...

43. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת יומא דף כא עמוד ב

במוצאי יום טוב האחרון של חג הכל צופין לעשן המערכת. ופירש"י שמאתמול נתחתם גזר דינם על גשמי שנה כדתנן בהג גידונים על המים, מבואר ברש"י שהיו נידונין על המים בשמיני עצרת ולכן במוצאי יום

טוב האחרון היו צופין על מה שנחתם מאתמול דהיינו שמיני עצרת. והקשו האחרונים [עיין רש"ש ועוד] דזה לא הוה כפסק השו"ע [או"ח תרסד] דבהושע"ר נידונים על המים.
וצ"ל דכוונת רש"י הוא מוצאי יום טוב האחרון של חג היינו שמיני עצרת עצמו וקרי ליה מוצאי והיינו שכל היום שאחר היו"ט קרי ליה מוצאי שהוא יום שהוא מוציא את החג כדאשכחן כהאי מילתא בכמה מקומות. וא"כ מאתמול דקאמר היינו הושע"ר ועיין מהרש"א ב"ב קמז: בח"א דקאזיל בהאי דרכא מסיבה שונה ודו"ק.

44. משך חכמה על ויקרא פרק יט פסוק יח

וע"ז אמרו (אבות ג-יד) חביב אדם שנברא בצלם שנאמר כי בצלם אלקים עשה את האדם, שזה הבחירה הוא רק באלקים, והרוצה לדעת שלמות השם שברא הכל מרצונו הבלתי מוכרח וחדש בבחירותו ברצונו הקדום המתאחד אצלו יורה ע"ז מציאות מין האדם החפשי בבחירתו ובהשכלתו מה שלא יורה ע"ז כל מין הבע"ח, אם כי בצורתם בתכלית האפשריות ומורה על מי שהוציא אפשריותם לפועל, אך כולם מוכרחים המה ומוטבעים בתולדתם, וזה צלם האלקים הבחירה ורצון הבלתי מוכרח, אולם על השגחת השם יתברך בכל פרט ומפעל ומצעד ולבעל הבחירה ישלם על כל פרט ופרט [משא"כ במינים המוטבעים, השגחתו דבוקה במין ובכלל], ע"ז מורה מין הישראלי, אחד מצד שקבלו מצד גלוי הארת אלקות עליהם בהר סיני לעיני כל במחזה נבואית ובנפלאות רצופים ארבעים שנה בתדירות לעיני כל ולהספיק מזון לעם שקט ושלוו במדבר מ' שנה, אשר בזה לא יתכן שום דמיון כוזב, כי הרעב לא ימלא נפשו באכלו בחזיונות לילה, ואחד מצד השגחה הדבוקה בכל מצעדינו באומה זו מאבותינו, אשר קורתם מסופר בתורה איך ההשגחה האלקית דבקה בהם, אשר המה בגולה עם לבדד ישכון, נרדפים מכל צד ופינה, והאושר האלקי דבוק בנפשותם, אשר אם ירווח להם מעט יתנשאו ראש על כל העמים ויתקנאו בהם כל הגוים, והמה נעלים במדותיהם בתכונותיהם, ואינם נרחקים מיחס מחצבתם וקורות הוריהם הנכתבים בספר התורה, אשר ע"ז אמרו הן הן גבורותיו כו' (יומא סט:), שה אחת בין וכו' (תנחומא תולדות ה). ויותר לפלא מה שבהגירושים הרבים נתקיים, כי אם המה נגרשים ממקומם, אז המה כנס שנעשה במקדש (ע' אבות ה ה), שאפילו כל הרוחות שבעולם אין מזיזין אותו ממקומו (יומא כא) נהי דאזיל ואתי כדיקלא אבדורי לא מיבדר (שם סע"ב), כן הוא בישראל בגולה, דאם כי נגרשים המה לאמער"יקא וכו' בכ"ז איבדורי לא מיבדר, ובכל מקום בואם המה מתאחדים ונעשים קהלות ואגודות לתורה ולעבודה ברבוי צדקות ומעשים טובים ונתקיים בהם מי זאת עולה מן המדבר כתמרות עשן, (שה"ש ג, ו) וזה מורה על ההשגחה הפרטיות על ישראל, שהשכינה שוכן תוך בני ישראל. ודו"ק. לזה אמר ואהבת לרעך כמוך אני ה', פירוש, שרעך כמוך מורה שאני ה', כי הסדר והאפשריות מורה שאני נמצא ומציאותי בלתי תלוי בזולתי, וכח הבחירה שבאדם מורה שאני עשיתי מרצון עצמי ולא נתהוה בחיוב ממני, וההשגחה שבך והארת נבואה אלקית שעליך, שכל זה מורה שאני ה', שזה שם הוי"ה מורה שהוא הוי"ה ההחלטית המחויבת ומהוה הכל ברצון מוחלט ומשגיח על הכל. ודו"ק היטב.

**SEE ADDENDUM WRT AVODA IN BAYIS SHENI
THOUGH IT LACKED THE ARON**